

Araştırma Makalesi-Research Article

BOURDIEU'ÇÜ BİR MİLLİYETÇİLİK KURAMI İÇİN KATKI: HABİTUS VE SİMGESEL ŞİDDETİN ÇATIŞMASI'NDA SİMGESEL SERMAYE OLARAK MİLLİYETÇİLİK*

Onur TÜRKÖLMEZ**

ÖZ: Milliyetçiliğe ilişkin klasik tasnifler, ortaya çıktıkları dönemin toplumsal gerçekliğine uyumlu olsa da tarihsel gerçekliği belli felsefi ikilemlerde mutlaklaştırmakta ve değişen dünyanın toplumsal koşullarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çoğunlukla entelektüel bir çatışma ve dikotomi yarattığı görülen bu yaklaşımlar, siyaset ve sosyolojiyi toplumun uzağında gerçekleşen bir fikir hareketleri tarihi olma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu çalışmada, sosyal bilimleri bu tip dikotomilerden kurtarmayı amaçlayan Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı vasıtasıyla milliyetçiliği bugünün toplumsal koşullarında yeniden okumanın mümkün olup olmadığı ele alınmıştır. Bu kapsamda Pierre Bourdieu'nün habitus, simgesel sermaye ve simgesel şiddet kavramları aracılığıyla yeni bir milliyetçilik teorisi ya da yaklaşımı geliştirmenin imkanları tartışılmıştır. Bourdieu'nün sosyolojik kavrayışı vasıtasıyla siyasal milliyetçilik-kültürel

* Bu çalışma Sakarya Üniversitesi'nde Haziran 2020'de savunduğum "Türkiye'de İktidar Stratejilerinin Bir Zihniyet Olarak Milliyetçilik Üzerinden Okunması: YÖN-Devrim ve Aydınlar Ocağı Örneği" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Çalışmanın ilk taslakları 2018 yılında Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu'nda "Pierre Bourdieu'den Bir Milliyetçilik Teorisi Çıkarmak Mümkün mü? Millet-leşme Mücadeleleri ve Ötesi" başlığı ile özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör. Dr. Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, onurturkolmez@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3841-6880.

*Geliş Tarihi-Received Date: 30.10.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date: 07.12.2020*

milliyetçilik ayrımının ve milliyetçiliğe ilişkin artık klasikleşen ilköçilik, etno-sembolçölük ve modernizm tasnifinin aşılabilirleği toplumsal ve siyasal gerçekliği açıklama kapasitesi yüksek bir milliyetçilik teorisinin kurulabilirleği kanaatine varılmıştır. Bunun da ancak sosyoloğun habitus ve simgesel şiddet konseptlerinin çatışması ve bileşkesinden oluşacak bir simgesel sermaye olarak milliyetçiliği değerlendirmekten geçtiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Pierre Bourdieu, Millet-leşme Mücadeleleri, Simgesel Sermaye, Simgesel Şiddet, Habitus.

CONTRIBUTION TO A BOURDIEUSIAN THEORY OF NATIONALISM: NATIONALISM AS A SYMBOLIC CAPITAL IN THE CONFLICT OF HABITUS AND SYMBOLIC VIOLENCE

ABSTRACT: While the classical classifications of nationalism are in harmony with the social reality of the era they have emerged, they also absolutize historical reality in certain philosophical dilemmas and also insufficient to explain the social conditions of today's changing world. These approaches, which are often seen as creating intellectual conflict and dichotomies, put politics and sociology at risk of being a history of intellectual movements taking place far from society. In this study, it is examined that, through Pierre Bourdieu's sociological approach, which aims to liberate social sciences from such dichotomies, whether it is possible to re-read nationalism in today's social conditions. In this context, the possibilities of developing a new theory or approach of nationalism through Pierre Bourdieu's concepts of habitus, symbolic capital and symbolic violence were discussed. Through Bourdieu's sociological conception, it was concluded that a theory of nationalism with a high capacity to explain the social and political reality can be overcome by the classification of primitivism, ethno-symbolism, and modernism in relation to the distinction between political nationalism and cultural nationalism. It can be stated that this is only through the sociologist's evaluation of nationalism as a symbolic capital that will consist of the conflict and combination of the concepts of habitus and symbolic violence.

Keywords: Nationalism, Pierre Bourdieu, Nation-ization Struggles, Symbolic Capital, Symbolic Violence, Habitus.

GİRİŞ

Milliyetçilik, pratik siyasette ve yaygın literatürde rekabet halindeki siyasi ideolojilerden biri olarak ele alınmaktadır¹. Bu durum milliyetçiliğin, onu temsil ettiğini iddia eden partilerin siyasi başarılarına endeksli bir yükseliş ya da çöküş trendine sahip olduğu algısını yaratmaktadır. Bir yandan da milliyetçilik 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika'nın liberal yükselişine karşı Avrupa'nın içe dönük kalkınmacı ve faşist yükselişiyle ilişkilendirilmektedir (Nairn, 2015: 17). Milliyetçiliği toplumsal bir sapma olarak ele alan bu yaklaşımlar milliyetçilik teorisine de etki etmiştir. Doksanlı yılların sonunda hız kazanan küreselleşmenin yükselişi ve ulus devletlerin çöküşü tartışmalarının altında da milliyetçiliğe dair klasik yaklaşımların diktomatik yapısı etkili olmuştur. Öte yandan küreselleşmenin yükselişinin otarsik yapılar başta olmak üzere ulus devletleri ve milliyetçiliği de ortadan kaldırmadığı da görülmüştür. Bu nedenle milliyetçiliği ele alma ve tanımlamada yeni yol ve yöntemlerin denenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Milliyetçilik teorilerinin millet ve milliyetçilik arasındaki kronolojik öncelik soruşturması bugün bilinen ilkçilik, etno-sembolcülük ve modernizm akımlarının doğuşuna vesile olmuştur. Ancak bugün anlaşılmaktadır ki milliyetçiliği anlamlandırmak için sorulması gereken soru milliyetçiliğin ontolojisine yani milliyetçiliğin ilk ortaya çıkış dinamiklerine değil, milliyetçiliğin siyasi ve toplumsal ilişkilerdeki yerine dair olmalıdır. Söylenebilir ki, milliyetçilik, modern devletin olduğu andan itibaren siyasetin merkezinde kendine bir yer edinmiştir. Siyasal alanı kuran, bu alanın meşru sınırlarını çizen ve bir anlamda oyunun kurallarını tanımlayan ana hat

¹ Örneğin Philip S. Gorski milliyetçilik teorilerinin tarihsel evrimini dört aşamada ele almaktadır. Gorski'ye göre milliyetçilik teorilerinin ilk dalgası milliyetçiliği liberalizm ve sosyalizm gibi bir ideoloji olarak ele almış ve köklerini 18 ve 19. yüzyıllarda aramıştır. İkinci dalga milliyetçiliği bir siyasi kimlik biçimi olarak ele almış, üçüncü dalga milliyetçiliğin hakim sınıf ideolojisi bağlamında değerlendirmiştir. Dördüncü ve son dalga ise milliyetçiliğin sembolik boyutlarına ağırlık vermiş ve milliyetçiliği tamamlanmamış bir kurgu olarak tanımlamayı tercih etmiştir (Gorski, 2015: 315-316).

milliyetçilik olmuştur. Ancak bu durum bizi, siyasetteki tüm aktörlerin özünde ya da görünüşte milliyetçi olduğuna dair bir indirgemeciliğe sürüklememelidir.

Milliyetçiliğin siyaset sosyolojisi bağlamındaki yerini tartışan araştırmalara genellikle ideoloji kuramları bağlamında rastlanır ki, bunların en şöhretlisi Louis Althusser'in "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" eseridir. Althusser 20. yüzyılda milliyetçiliğin yükselişi temasını benimsemiş Marksist bir düşünür olarak, kapitalizmin ortaya çıkışı ve modern devletin doğuşunun devlet-toplum ilişkilerinde yarattığı dönüşümü incelemiştir. Devletin ideolojik aygıtları kuramında devlet, belli bir (resmî) ideolojiyi, kurumları (okul, hapishane, fabrika vb.) aracılığıyla topluma işler ve kapitalist üretim ilişkisinin meşruiyetini sağlayan üstyapı kurumu olma vazifesini görür. Egemen sınıfların aygıtı olan devlet, yine egemen sınıfların çıkarlarına denk düşecek şekilde hükmedilen sınıflar açısından kutsal, değerli ve uğruna ölünecek bir kuruma dönüşür. Bir yandan da hükmedilen sınıflar, içinde buldukları üretim ilişkisi biçimini zihinlerinde meşrulaştırırlar (Althusser, 1994). Althusser'ci ideolojik aygıtlar yaklaşımının temel eksiği, genelde ideoloji kavramını özelden ise milliyetçiliği, devletten topluma doğru tek yönlü bir akış olarak ele alması ve toplumda bu ideolojinin maruz kalabileceği kırılmaları gözden kaçırmasıdır. Bir yönüyle Althusser'in aygıt devlet yaklaşımına içkin bir kadir-i mutlak bir devlet anlayışı olduğu görülür. Bu devlet tüm kurumlara hükmetmesi vasfıyla vatanı çepçevre sarar ve onu kapitalizme uyumlu biçimde kurar.

Milliyetçilik kuramları arasında daha ziyade modernistler tarafından benimsenen bu yorum milliyetçiliğin belli ilişkilerin üstünü örten ve yukarıda da belirtildiği üzere üstyapı kurumlarına ait bir "aldatmaca" olduğunu savunan bir görüştür. İlkçilik ve etno-sembolcülük ise modernistlerin bu eleştirel çıkışına bir tepkiyle milliyetçilik ve milletlerin tarihin eski devirlerinden bu yana var olduğunu ispat etmek için argümanlar ortaya koyarlar. Ancak daha evvel de belirttiğimiz üzere bu tartışma entelektüel bir bağlamda ilerlerken, millet ve milliyetçiliğin sosyo-politik evrende oluş hali devam eden konseptler olduğunu hesaba katmaz. Nairn'in de vurguladığı gibi ilkçilik (ve etno-sembolcülük) ile modernizm arasındaki

tartışma çözümsüz bir tartışmadır, zira somut toplumsal ve siyasi gerçeklik, kurduğu eklektik sentezlerle teorik kategorizasyonların karşılamadığı yeni alanlar üretmeye hâlen devam etmektedir. Milliyetçilik de böyle bir toplumsal siyasi gerçeklik olarak ele alınmalıdır (Nairn, 2015: 123-124).

Bu çalışmada öncelikle milliyetçiliğe ilişkin üç tarz-ı siyaset ya da klasik üçlü tasnif olarak adlandırmayı tercih ettiğimiz ilköçililik, etno-sembolcölük ve modernizm yaklaşımlarının kısa bir eleştirisine yer verdikten sonra Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımında ortaya koyduğu habitus, simgesel şiddet ve simgesel sermaye kavramları aracılığıyla yeni bir milliyetçilik teorisi kurmanın imkanları araştırılacaktır. Bu bağlamda Philip S. Gorski tarafından Bourdieu'nün sınıflandırma mücadeleleri kavramından hareketle ortaya atılan millet-leşme mücadeleleri yaklaşımına yer verilecektir.

1. MİLLİYETÇİLİK TEORİLERİNDE KLASİK ÜÇLÜ TASNİF: İLKÖÇİLİK, ETNO-SEMBOLCÖLÜK VE MODERNİZM

Milliyetçiliği tasnif etme çabaları öncelikle kavramın siyasi ve kültürel boyutlarıyla ele alınmasına dayanır. Buna göre siyasi milliyetçilik, Westphalia barışı ile Avrupalı devletler tarafından ulus ve ulus devlet kavramlarının resmen tanınması ile başlar (Gölalp, 2007: 11). Kültürel milliyetçilik ise kategorilere ayrılmıştır. İlkçi ve etno-sembolcölere göre millet, tarihsel birtakım sembollere ve etnik ortaklıklara dayanırken, modernistlere göre milliyetçi kültür modern toplumun somut yaşantısı içinde inşa ve icat edilmiştir. Bu anlatı devletlerin sınırları içindeki unsurların yekpare milletler olduğunu ve bunların illaki etnik bağlılığa dayandığını kabul eder. Yahut farklı unsurlardan özneler kapitalizmin basıncı altında devlet eliyle birleştirilerek "milletleşmiş"lerdir. İlkçiler, milletlerin tarihin başlangıcından bu yana var olduğunu ve tarihte yaşanan tüm siyasi gelişmelerin milletler arasındaki etkileşimden doğduğunu kabul ederler (Smith, 2013: 76). Modernistler ise tam tersine millet ve milliyetçiliğin modernleşme (çoğunlukla da kapitalizm) bağlantılı süreçlerin etkisi altında eski tabiiyet ilişkilerinden bağımsızlaşan kitleler tarafından icat edildiğini savunurlar. Milliyetçiliğin icadı, An-

derson'un vurguladığı üzere matbaanın yaygınlaşması ve dinsel cemaatlerin çözünmesine bağlı olarak ortak dillerin doğmasına bağlanabileceği gibi, Nairn'in dikkat çektiği üzere kapitalizmin çevre ülkelerinde merkez ülkelere dönük bir öfke tarafından da hızlandırılabilir (Anderson, 2009: 33; Nairn, 2015: 122). Her halükarda siyasetin mecrasının seçkinlerden kitlelere doğduğu aktığı bir dönüşüm sürecinin ürünü olarak kabul edilir.

Gerek siyasi ve kültürel milliyetçilik ayrımı, gerekse kültürel milliyetçiliğin kendi içindeki üçlü tasnifi bir takım sorunlar barındırmaktadır. Öncelikle siyasi milliyetçilik bir ülkenin içinde birbirinden ayrı ve birbiriyle rekabet eden ayrılıkçı ya da toplumu ve devleti yeniden örgütlemeyi hedefleyen milliyetçilikler olabileceği ihtimalini dikkate almaz. Başka bir açıdan, bu merkezi milliyetçiliğe muhalif olan akımların başka bir milliyetçi inşa sürecini temsil ettiğini ya da edebileceğini hesaba katmaz. Merkezi milliyetçiliğe ya da resmi ideolojiye muhalif olan akımlar kendilerini ancak milliyetçilik dışı biçimlerde kurabilirler. Şayet kendini milliyetçilikle kuran muhalif hareketler olursa bunlar da ülkenin milli kimliğini tahkim eden milliyetçiliğine bir ihanet gibi yorumlanmıştır (Aydın, 2015: 75). Bu bakımdan merkezi milliyetçilikle rekabet ederek merkeze gelmeyi hedefleyen farklı millet tasarımlarının mücadelesinden genellikle bahsedilmez. Farklı millet tasarımları varsa bile bunlar ayrılıkçı hareketler olarak görülür ve iktidar mücadelesinin dış dinamiklerinden biri olarak tanımlanır. Siyasetin belli bir dönemde ülke içinde farklı millet tasarımlarının hegemonya mücadelesi biçiminde ele alınması ise siyasetin merkezine milliyetçiliği koyar. Bu bakımdan millet olma ve millet kurma süreçleri bağlamında milletleşme uzamı, siyasi mücadelenin ana hattı olarak tanımlanabilir. Örneğin, Osmanlı Devleti'nin son yüzyılını anlamlandırmada artık bir ana hat haline gelen üç tarz-ı siyaset (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük) birbirinden farklı kapsamları, farklı öteki tanımları olan birer millet olma ve millet kurma sürecidir. Osmanlı'nın son yüzyılı merkezde üç tarz-ı siyasetin birbiriyle, çevrede ise ayrılıkçı milliyetçiliklerin merkezdeki üç tarz-ı siyasetle kurdukları ilişki denemelerinin bir bütünüdür. Sonuçta Türklük esasına göre kurulan yeni

ulus devlet, merkezdeki diğer siyasetleri çevredeki ayrılıkçı milliyetçiliklerle beraber saf dışı etmiştir. Bu bağlamda bir ülke içinde aynı anda birden fazla siyasi milliyetçilik anlayışı rahatlıkla bulunabilir ve bunlar birbirleriyle aynı ülkenin merkezi siyasetini tahkim etme ve orada etkin olabilme adına bir mücadeleye de girişebilirler. Farklı siyasi milliyetçilik tasavvurları, illaki ülkeyi parçalamak amacına hizmet etmek için ortaya çıkmak zorunda değildir.

Kültürel milliyetçiliğin klasik üçlü tasnifi ise, millet ve milliyetçilik kavramlarının tarihinin araştırılarak, tarihin başlangıcından bugüne milletin varlığına ışık tutmayı dener. Savunmacı bir tarzda geliştirildiğini gördüğümüz bu teorik tasnif denemesi millet olgusunun tarihin en eski çağlarından bu yana var olduğu ile onun modernizmin bir aldatmacası olduğu iddiaları arasında salınan teorik yaklaşımlardan oluşur.

Milletlerin, tarihin en eski çağlarından beri geçerliliğini koruyan toplumsal birimler olduğunu işleyen ilkçilik, millet ile milliyetçilik arasındaki halef-selef sorgulamasında millet lehine verilmiş bir cevabı içerir. Çoğunluğu milliyetçi araştırmacılardan oluşan ilkçiler milletlerin eski çağlardan günümüze fazla değişmeden gelen, etnik ve kültürel bağlarla birbirine bağlı topluluklar oldukları iddiasındadırlar (Özkırmılı, 1999: 86).

İlkçiliğin karşıtı olan modernist bakış açısı, milliyetçiliğin 18 ve 19. yüzyılda meydana gelen bir dizi gelişmenin sonucu olduğunu ileri sürer. Modernistler geleneksel toplumun tamamen ortadan kalkmasına neden olan kapitalizm, kentleşme, modernleşme gibi gelişmelerin etkisi altında milletlerin devletler tarafından milliyetçilik politikası aracılığıyla icat ve dayatıldığını savunmaktadır (Özkırmılı, 1999: 98). Esasen modernist milliyetçilik yaklaşımı, milli kimliğin bir aldatmaca ve bir tahayyül ya da potansiyel olması üzerindeki tartışmada farklı görüşlere bölünür. Örneğin Anderson, milli kimliğin tamamen egemen sınıflar tarafından üretilmiş bir olgu olmadığını, imparatorlukların güç kaybetmesi üzerine buradan doğan boşluğu ikame eden bir tahayyül olarak doğduğunu ileri sürer. Nitekim bu tahayyülü yaratan da imparatorluk düzenini ortadan kaldıran modernleşme süreci olmuştur (Anderson, 2009: 21).

Buna karşılık Eric J. Hobsbawm, milli kimliğin resmi dil ve tarih politikaları aracılığıyla egemen sınıflar tarafından inşa edildiğini savunur (Hobsbawm, 2010: 63). Yine Ernest Gellner, toplumların geçirdiği sosyo-ekonomik dönüşümlerin siyasal dönüşümleri de zorunlu kıldığını; bu nedenle, sanayi devriminin dayattığı eşit işi eşit zamanda ve aynı kalitede yapabilecek eleman yetiştirme zorunluluğunun bir anlamda aynı kültüre, aynı dile, benzer yaşam algısına sahip yurttaşların kurulması için milletin icat edilmesine uygun zemini hazırladığı görüşündedir (Gellner, 1993: 141).

İlkçilik ve modernizmin ortasında bir yer bulmaya çalışan etno-sembolcüler ise milletlerin milliyetçilikten önce var olmadığını konusunda modernistlerle birleşmeler de milletlerin tamamen kurgusal olmadığını, etnik bilinç adını verdikleri kimi sembollere yaslanmaksızın tamamen kurgusal milletlerin kurulamayacağını iddia etmektedir (Özkırmı, 1999: 198). Etno-sembolcülük kavramını ilk kez kullanan John A. Armstrong, etnik bilincin insanlığın tarih boyunca geliştirdiği tüm siyasal örgütlenme biçimlerine ulaşmasını sağlayan bir başlangıç noktası olduğunu savunur. Etnik bilinci yaratan olgu, insanların taşıdığı soy ve kültüre bağlı özelliklerin yaşadıkları çevre ile girdiği etkileşimdir (Armstrong, 1982: 17).

Kültürel milliyetçiliğin bu klasik üçlü tasnifi ile ilgili ilk bakışta tespit edilebilecek bazı sorunlar şunlardır. İlk olarak bu üçlü tasnif birbirine cevap vermek üzere kurulmuş entelektüel ayrımlara dayanmaktadır. Klasik üçlü tasnif, "millet mi milliyetçiliği yarattı? Yoksa milliyetçilik mi milleti inşa etti?" soru çiftine cevap vermeye çalışan ontolojik ve masa başı bir yöntem hattını takip eder. Bu yöneme bağlı olarak da her tasnifin kendine göre bir tarih okuması söz konusudur. Oysa milliyetçiliğin modern dünyadaki varlığını açıklamak için öncelikle modern dünyanın oluşumu bağlamında modernleşme sürecinde toplumun ve siyasetin dönüşümünü izlemek ve bu bağlamda çift yönlü bir analiz yapmak gerekir.

Milliyetçilik ne sadece devletin ya da üretim ilişkilerinin dönüşümünü meşrulaştırmak için devletten topluma dikte edilen bir öğreti olarak anlaşılabilir. Ne de buna karşılık olarak toplumun bir takım söylemsel uzamları dönüştürme kapasitesinin gücüne yasla-

nılarak tarih öncesi çağlara dayandırılmasına gerek vardır. Bu açıklamalar milliyetçiliği bir tarih yorumları mücadelesinin içine hapsetmekle sonuçlanmaktadır. Yapılması gereken ilk olarak bir ülkede aynı anda aynı milletin tarihi, kimliği, özellikleri vb. hakkında oluşabilecek birden fazla millet tasavvurunun mücadele halinde olabileceğini, bunu siyaseten mümkün olduğunu kabul etmektir. Bu mücadele yaklaşımı kabul edilince de ikinci husus doğar ki, burada klasik üçlü tasnifin izah edemeyeceği yeni bir milliyetçilik modelinin inşası kendini dayatır. Bunu da ancak Bourdieu'nün simgesel şiddet, habitus ve simgesel sermaye kavramları ile açıklamak mümkün olabilir.

Bu çalışmada milliyetçiliğe ilişkin siyasi ve kültürel yaklaşımların her ikisine de Pierre Bourdieu'cü bir katkı sunmayı deneyeceğiz. Bu amaçla öncelikle siyasi milliyetçiliğin klasik kabullerine alternatif olarak değerlendirebileceğimiz "millet-leşme mücadeleleri" kuramını kısaca özetleyerek milliyetçilik kuramına olası katkılarını değerlendirdikten sonra Bourdieu'nün başlıca kavramlarının ışığında alternatif bir kültürel milliyetçilik kuramının olanaklarının sorgulanmasına geçilecektir.

2. MİLLİYETÇİLİK TEORİSİNE BOURDIEU' CÜ BİR KATKI: MİLLET-LEŞME MÜCADELELERİ

Milletleşme uzamını, siyasi mücadelenin ana hattı olarak ortaya koyan bir teori Philip S. Gorski tarafından ortaya atılmıştır. "millet-leşme mücadeleleri" teorisinde Gorski, öncelikle verili milliyetçilik teorilerini kısa bir eleştiriye tabi tuttukten sonra milliyetçiliği, "milleti ya da eşdeğer bir kategoriyi çağıran her tür söylem ve pratikler bütünü" olarak tanımlamıştır (Gorski, 2015: 326). Bu tanımın en önemli katkısı milliyetçiliği hem modern hem de modern olmayan çağlarda arayıp bulmayı mümkün kılan bir kolektif kimlik olarak ele almayı sağlamasıdır.

Gorski, millet-leşme mücadeleleri kavramını, Bourdieu'nün sınıflandırma mücadeleleri kavramından hareketle ortaya atmıştır. Bourdieu'de sınıflandırma, toplumsal dünyada makul davranışın öngördüğü pratik bilgi ve eylem ilkelerinin bütünüdür. Her sınıflandırma bir ikili karşıtlık yaratır. Bu ikili karşıtları belirleyen bölme

ilkeleri, yani neyin güzel ya da çirkin, neyin iyi ya da kötü, neyin ahlaki ya da ahlakdışı olduğunu belirleyen ilkeler, toplumdaki fail-lerin ortak ve anlamlı bir dünyayı paylaşmalarını sağlayan temelleri ifade eder (Bourdieu, 2015a: 677). Sınıflandırma biçimleri, ürettikleri karşıt sıfat çiftleri bakımından tüm toplumun ortak paydasını, üzerinde uzlaştığı ya da çatıştığı zemini oluşturur. Sınıflandırma; bir kavram etrafında toplananları “biz”, karşıt kavram etrafında toplananları “onlar” olarak kurar. Sınıflandırmaları kuran failler, kendi kurdukları sınıflandırmaların (biz ve öteki tanımlarının) hegemonikleşmesi için bir mücadeleye girerler. “Sınıflandırma mücadelesi” adını alan bu mücadele toplumdaki simgesel sermayelerin bölüşümüne dayalı ve toplumu bölen esas paylaşım mücadelesidir (Bourdieu, 2015a: 692). Gorski de buradan hareketle millet ve milliyetçiliği de tarihsel bir deneyimler bütününe etkisi altında toplumun üzerinde zımnen anlaşıldığı bir biz ve onlar kurulumu olarak ele almaktadır.

Böylesi bir milliyetçilik kuramında milliyetçiliğe belli bir doğuş anı atfetmeye gerek yoktur. Bu tür görüşleri organizmacı olarak niteleyen Gorski, bu görüşlerin milliyetçiliği belli bir zaman ve mekanda sınırlaması araştırmacının milliyetçiliğin doğuş anındaki özünü aramaya ve ona geri çevirmeye yönelik bir nostalji yaratacağını düşünmektedir. Oysa milliyetçiliği kuran sembol ve ritüeller tarihin her anında benzerleri bulunabilecek türden şeylerdir. Önemli olan belli bir sembol ve ritüelin tarihin belli bir anında milletleşme sürecinde nasıl işlevsel olarak kullanıldığı ya da dönüştürüldüğüdür (Gorski, 2015: 336-337). Milletleşme mücadelesi bu kullanışlılık ve dönüştürülebilirlik ihtimallerinden birinin ya da birkaçının kitleselleşmesi halinde başlayacaktır.

Bir milletleşme mücadelesinde aktörler millet topluluk olma hissiyle ilgili birbirine rakip çeşitli tasavvurlar ortaya koyarlar. Bir aktöre vatanseverlik olarak gözüken şey, diğerine kaçınılmaz olarak vatan hainliği ve bölücülük gibi gözükebilir. Ancak üzerinde ihanet ya da sadakat tartışması yürütülen vatan (Bourdieu’cü anlamda alan) ortaktır. Siyaset bu farklı millet tasavvurlarının hegemonya mücadelesi üzerinden okunduğunda milliyetçiliğin tarihsel kökenlerinin çok bir anlamı olmayacaktır. Burada milliyetçiliğin,

Gorski'nin ifadesiyle millet-leşmenin siyasetin kurucu ilkesi olması önem taşımaktadır. Bir diğer açıdan Gorski'nin millet-leşme mücadeleleri yaklaşımı, ülkede tek bir egemen milli kimliğin bulunmadığını toplum tarafından paylaşılan değerlerin sürekli değişiklik göstererek egemen milli kimliğin tanımını kırılma ve dönüşüme uğratabildiğini de göstermektedir.

Millet-leşme mücadeleleri sadece bir millet tanımının dolaşıma sokulması ile başlatılan bir fikir mücadelesi olmayıp, çeşitli sınıfsal sosyal, siyasi ve ekonomik mekanizmaları harekete geçirdiği başarıya ulaşabilir. Bu mekanizmalar (Gorski, 2015: 339-342):

- 1) İşgal ve/veya sömürgeleştirmede olduğu gibi toprak ve halklar üzerindeki denetimdeki değişiklikler. Bir devletin coğrafi sınırlarının genişlemesi çoğu zaman mensubiyeti tanımlayan sembolik sınırların, yani ulusal temelde çizilebileceği gibi ırk, imparatorluk, hanedan ya da inanç temelinde de çizilebilecek sınırların yeniden tanımlanmasına yol açar.
- 2) İletişim ve ulaştırma teknolojilerindeki değişiklikler. Kitleleşme, daha genel anlamda coğrafi hareketlilik ve dolayısıyla yerel kimliğe karşı ulusal kimliğin öne çıkmasındaki etkisi de öyle.
- 3) Kültürel ve ticari ağların ölçek ve yapısındaki değişiklikler. Alman üniversitelerinin, edebi topluluklar ve kardeşlik örgütlerinin gelişimindeki rolü gibi bu örgütlerin pan-Alman bir ulusal kimlik tanımının gelişimi ve tanımındaki rolü de iyi bilinmektedir.
- 4) İç göç ve dış göç nedeniyle gerçekleşen kitleleşme hareketleri.
- 5) Sermayenin dağılımı, bileşimi ve değerindeki dönüşümler. Bu değişimler statükoyu parçalar ve milletleşme mücadelelerini tetikler. Din adamı sınıfına mensup olmayan kültürel seçkinlerin doğuşu ve gelişimi çoğu zaman daha seküler millet tanımlarıyla el ele gider, ki bunlar da din temelli millet anlayışını savunanlarla çatışmayı ateşleyebilir.
- 6) Yeni ulusal kategorilerin ve anlatıların inşası ve yayılması ya da eskilerin ortadan kaybolması.
- 7) Toplumsal ya da maddi teknolojik değişikliklerin olanak sağladığı yeni ritüel formların ve tekniklerin icadı. Sanayi ve mühendislikte muhtelif türlerde devasa milli anıtların inşasına imkan veren gelişmeler yeni milli ritüel formlarının ve yeni milli odak noktalarının yaratılmasını mümkün kılmıştır.

Bu yedi öncüllü sistematik açıdan düşünüldüğünde söz gelimi Türk modernleşmesinin ana uğrakları olarak bilinen üç tarz-

ı siyaset (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük) birer millet tasavvuru olarak ele alınabilir. Bu akımların 19. yüzyıl Osmanlı'sında gerçekleşen siyasi, ekonomik, toplumsal ve diplomatik gelişmelerin etkisi altında bir milletleşme mücadelesi geçirdikleri ve yeni cumhuriyetin egemen kimliğini bu mücadelenin kazananının belirlediği rahatlıkla ifade edilebilir. 19. yüzyılda değişen kültür hayatı, kurulan cemiyetler, savaş ve iç savaşların ardından yaşanan yoğun göç hareketi ve etkileri, II. Abdülhamid devri ile başlayan devletin simgesel ve törensel anlamda kendini yeniden yorumlama denemelerinin bir bütün olarak milletleşme uzamını tetiklediğinden bahsetmek mümkündür.

Klasik milliyetçilik kuramlarının modernleşme sürecini ele alarak getirdiği özcü açıklamalara bir cevabı içeren Philip S. Gorski'nin yaklaşımının ardından milliyetçiliğin modern siyasette ve devlet-toplum ilişkilerindeki yerini anlamlandırabilmek için Bourdieu'nün ana kavramlarının milliyetçilik teorisine sunabileceği katkı imkanları değerlendirilecektir.

3. BOURDİEU SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN MİLLİYETÇİLİK: HABİTUS, SİMGESEL ŞİDDET, SİMGESEL SERMAYE

Bourdieu'nün sosyolojik kuramını geliştirirken ortaya koyduğu yeni kavramlar, sosyal bilimlerdeki yapı ve özne gerilimini aşmayı denerken bir yandan da farklı teorilere de imkan sağlayabilecek esnek kullanım alanları sunmuştur. Bu başlık altında Bourdieu'nün bireylerin ailelerinden aldıkları ve nesiller boyunca taşıyan neyin makul ve mantık dışı olduğunu tayin eden eylem ve söylem şablonlarını içeren "habitus", tahakküm ilişkilerini sevgi ilişkilerine dolayımlayarak kişilerin dünyaya dair algı kategorilerini biçimlendiren "simgesel şiddet" ve toplumda tanınırlık ve ayrıcalıklı konumları edinmeyi sağlayarak egemen sınıfa katılmayı mümkün kılan "simgesel sermaye" kavramlarının milliyetçiliğin sosyo-politik işlevine dair sunabileceği katkılar tartışılacaktır.

Bourdieu toplumsallaşma süreçlerinin içine gömülü olarak gelişen tahakküm ilişkilerini ele almıştır. Görünür toplumsal ilişkilerin altında yatan ve insanları buldukları konumdan memnun

olmaya iten tahakküm ilişkilerini aramak, egemen sınıfların hükmedilen sınıflar için bir aldatmaca olarak bu toplumsal ilişkileri üretmesine benzetilebilir. Ancak Bourdieu, tarihin belli bir anında meydana gelen bir kandırma biçiminden değil, nesiller boyu bedenlere ve zihinlere kazanmış düşünme ve eylem biçimlerinden bahsederek kendini Marksistler'den belli ölçülerde ayırmaya çalışmıştır. Bourdieu için aktörlerle sosyal dünya arasında bilinç altına benzer bir ilişki vardır (Tatlıcan ve Çeğin, 2014: 322). Ancak yine de çoğunlukla Marx ve Weber arasında bir yer tutturmayı denediği savunulan sosyoloğun yapısalcı boyutunun daha güçlü kaldığını belirtmek gerekir.

3.1. Habitus

Habitus, aile ve yakın çevrede edinilen sınıfa özgü tecrübelerden oluşmuş bir kategoriler bütünüdür. Faillerin dünya görüşünün şekillenmesini sağlayan kanaatlerin oluşumunu besleyen tüm deneyimler, eylem ve söylemler habitusa dahildir (Tatlıcan ve Çeğin, 2014: 323). Bir yandan nesiller öncesinden miras alınan değer yargılarını içerdiği gibi diğer yandan da her nesilde yeni ilişkilerle zenginleşir ve kendine yeni bir yön çizer.

Habitus'un somut faydası, kişilerin mevcut konumlarını riske atmadan öngörülemez toplumsal gerçekliğe hızlı ve kullanışlı cevaplar vermelerini mümkün kılacak meşru yaşam ilkelerini üretmeyi sağlamasıdır. Habitus'un bu işlevi iktidar ilişkileri bağlamında statükoyu besleyici bir nitelik de taşır. Hükmedilenler, simgesel sermaye bölüşümünün onlara verdiklerini kabul edip, esirgediklerini reddetmeye, bu açıdan taleplerini talihlerine uyarlamaya, kurulu düzenin tanımlarına uygun bireyler olmaya meylederler (Rehmann, 2017: 247). Habitus sayesinde simgesel iktidar faillerin bedenlerine ve zihinlerine kazanır ve nesiller arasında yeniden üretimi mümkün olur. Bu nedenle ideolojik boyun eğme ilişkisi simgesel şiddet ile habitus arasındaki etkileşimlerin bir sonucudur.

Habitus'un milliyetçilik kuramına en önemli katkısı, milliyetçiliğin toplumun kılcallarına kadar ilerleme ve orada kalmasına sunduğu katkıda aranabilir. Ailesinde Balkan Savaşları'nda şehit

düşmüş, Çanakkale’de gazi olmuş, Kurtuluş Savaşı’nda İstiklal Savaşı’nda madalya kazanmış bireyler bulunan bir kişinin habitusunda Türk milliyetçiliğinin yükselmesi ve anımlanması doğal olacaktır. Sadece savaşlarda değil 19. yüzyılda Balkanlar’dan ya da Kafkaslar’dan göçe zorlanmış bir ailenin, göçe maruz kalmadığı halde bu tür deneyimler yaşayan ailelere komşuluk etmiş farklı ailelerin ortak toplumsal zihinlerinde bir Türklük, Osmanlı, Müslümanlık ve Batı, Bulgar-Yunan, Avrupa algısı yerleşmesi doğaldır. İşte habitus, simgesel şiddet vasıtasıyla tarif edilen resmi ideolojinin kılcallardaki kırılmalarını yaratarak meşruiyetini dallandıran mekanizmadır. Bu meşruiyet işlevi, simgesel şiddete (resmi milliyetçiliğe) muhalif ya da alternatif milliyetçiliklerin doğmasını sağlayacak potansiyeli de kendi içinde taşır.

Habitus’u milliyetçiliği açıklamada işlevsel bir konsept olarak değerlendiren Danış, kavramı bir ulusa mensup bireylerin ortak davranışlar kümesi olarak ele almakta ve “ulusal habitus” olarak adlandırmaktadır (Danış, 2020: 44). Türkçe’de Bourdieu’cü milliyetçilik kuramını ele alan öncü bir çalışma olması bakımından öne çıkan Danış’ın makalesine bir katkı sunmayı denediğimiz bu çalışmada habitusun yanı sıra milliyetçiliğin siyasal işlevini yani devlet-toplum ilişkilerindeki yerini ortaya koymamıza yardımcı olacak şekilde simgesel şiddet ve simgesel sermaye kavramlarını da analize dahil etmeyi öneriyoruz.

3.2. Simgesel Şiddet ve Simgesel Sermaye

Marksizm’in ideolojiye yüklediği anlama benzer bir kurguya sahip olan simgesel şiddet kavramı, iktidarın sorgulanmadan kabul edilebilir biçimlere büründürülerek taraflar arasında zımnî bir işbirliği ve ortaklığa dayandırılarak toplumsal dünyayı anlamlandırmaya dair araçların dayatılması süreci olarak tanımlanabilir (Swartz, 2011: 129). Simgesel şiddeti kaba şiddetten ayırıştıran iki husus bulunur. Birincisi simgesel şiddet formlarının kişiye yarar sağlayıcı eylemlerin içine yerleştirilerek pedagojikleştirilmesi, ikincisi şiddeti uygulayan ile ona maruz kalan arasında tarihi ve üstü örtük bir anlaşmaya dayandığının kabul edilmesidir. Bu bağlamıyla modern devletin toplumla kurduğu ilişki tamamen simgeseldir ve

bu ilişkide devletin gücü simgesel şiddeti uygulayabilme kapasitesine bağlıdır.

Simgesel şiddet bireylerin gündelik dünyaya dair algı kategorilerini şekillendirmek amacıyla habitusu hedefler. Simgesel iktidarın sürekliliğini sağlamak amacıyla egemenler tarafından uygulanan simgesel şiddet, faillerin habituslarını her şeyin olması gerektiği gibi olduğuna ilişkin bir yanlış tanımaya sevk eder. Zira simgesel iktidar hangi ilkeler üzerinde uygulanıyorsa o ilkelerin bilinmemesi ve kabul edilmesine dayanır. Egemenlik ve sömürü ilişkileri, simgesel iktidar yoluyla hane içi sevgi ilişkilerine tercüme edilerek güzelleştirilir (Bourdieu, 2015b: 178). Devletin simgesel şiddet uygulayabilecek bir konuma gelebilmesinin sağlayan şey, toplumdaki bireylerin zihin yapıları, algılama ve düşünce kalıpları, görü ve ayırım ilkelerini ortaklaştırılmasıdır. Bir tabula rasa'ya belli bir fikri aşılamanın ötesinde devlet, kendini zihinlerde tarih ötesi, doğal ve olması mecburi bir kurum olarak "kurumlandırır" (Bourdieu, 2015b: 102). Devlet bu simgesel şiddet yoluyla kendisine kuvvetli bir bağlılıkla bağlanan bireylere devletsel bir sermaye olan çıkarsızlık, erdemlilik ve vatanseverliği bahşeder. Bireyler bu ilişki biçimini kabul ettikleri ölçüde toplumsal uzamda takdir edilir ve yukarıdaki simgesel sermayeleri biriktirmeye başlarlar.

Habitus'un geçmişten geleceğe nesiller arası yeniden üretim kapasitesi sayesinde simgesel iktidar faillerin bedenlerine ve zihinlerine kazınır ve nesiller arasında yeniden üretimi mümkün olur. Bu nedenle ideolojik boyun eğme ilişkisinin bir biçimi olan simgesel iktidar, habitus ile simgesel şiddet arasındaki etkileşimlerden etkilendir. Hükmedilenler, simgesel sermaye bölüşümünün onlara verdiklerini kabul edip, esirgediklerini reddetmeye, bu açıdan taleplerini talihlerine uyarlamaya, kurulu düzenin tanımına uygun bireyler olmaya meylederler (Rehmann, 2017: 247).

Simgesel şiddete uyum karşılığında elde edilen ve toplumsal konumu yükselten değer yarguları simgesel sermayelerdir. Simgesel sermaye, toplumsal tanınırlık ve prestij kavramlarına atıfla kurulmuş bir kavramdır (Jourdain ve Naulin, 2016: 107). Eğitim karşılığında alınan diploma ve sertifikalar, edinilmiş kariyer, geniş ve yetkin bir özgeçmişin yanı sıra simgesel şiddete boyun eğerek elde

edilebilecek çıkarsızlık, vatanseverlik, “milli” olmak gibi erdemlerden de söz edilebilir. Simgesel şiddete uyum ile elde edilen bu erdemler de birer simgesel sermayedir ve kişinin toplum karşısındaki konumunu yükseltici etkisi yadsınmaz.

Milliyetçilikten söz edildiğinde simgesel şiddet kavramı kadar geniş ve esnek açıklama kapasitesi sunan bir kavram bulmak güçtür. Simgesel şiddetin bireylerin zihinlerine kazınma yoluyla değer yargılarını işlemesi, bunu ciddi bir zora dayanmaksızın, karşılığında bir takım sermayeler ve çıkarlar vadederek pedagojik ve samimi bir ilişkiye döndürmesi, milliyetçi bir habitus ile yetişen nesillerin aşına olduğu “vatan”, “millet”, “devletin bekası”, “milli mücadeleye”, “düşman işgalinden kurtuluş” gibi temalarla devlet kurumlarında ve bilhassa eğitim hayatında tekrar karşılaşması bunların devletlû biçimleri ile kendi habituslarından gelen biçimlerini mezcederek onlara yeni anlamlar ve yeni hedefler tanımlamalarını sağlayacaktır². Bu da şüphesiz farklı sınıf ve sınıf habituslarından gelen öznelere için birbirinden farklı millet olma hallerinin tasavvur

² Burada aktörlerin rasyonel koşullar ile kültürel arka planlarını birleştirerek ürettikleri tercihleri tarif eden ve özellikle dış politika ve güvenlik çalışmaları alanında yükselen “stratejik kültür” kavramının da benzer bir anlam taşıdığı ileri sürülebilir. Bilhassa Jack L. Snyder’in stratejik kültürü “eğitim ve taklit yoluyla edinilmiş davranış kalıpları ve duygusal refleksler” olarak tanımlaması, akla stratejik kültür ile habitus arasında bir benzerlik olacağı düşüncesini de getirebilir (Snyder’den aktaran Erdağ, 2013: 57). Öte yandan Bourdieu’cü anlamda toplumsal eylemlilik, belli bir stratejik gündeme bağlı kalarak verilen kararlar anlamında sınırlı rasyonnellikten ibaret değildir. Toplumsal eylemlilik, tüm toplumsallaşma süreçlerinin içine gömülü olarak gelen simgesel şiddet süreçlerinde elde edilen simgesel sermayelerin çoğaltılması mücadelesidir, ancak aktörler bir mücadele bilinciyle bu sürece dahil olmazlar. Sürecin tamamı bize mücadelenin resmini verir. Yine stratejik kültür, araştırmacılara aktörlerin belli koşullar altında nasıl bir stratejik davranışta bulunabileceğini tarif eder ve öngöründe bulunmalarına yardımcı olur (Körpe, 2016: 156). Ancak toplumsal eylemliliğin öngörülemeliği bağlamında milliyetçiliği ele aldığımızda, aktörlerin habitusları ve maruz kaldıkları simgesel şiddetin çatışmasından doğabilecek farklı milliyetçilik biçimlerini öngörmek mümkün değildir. Zaten habitus ve simgesel şiddet çatışmasından doğan bileşkeleri, stratejik kültürden ayıran da bu öngörülemeliğidir. Stratejik kültür bir ülkenin geneline yayılan egemen bir kültürden bahsederken simgesel sermaye olarak milliyetçilik yaklaşımı aynı ülke içerisinde birbirine rakip milliyetçiliklerin siyasal alanda mücadele edebileceğini iddia etmektedir.

edildiği son derece doğurgan bir sürecin başlayacağını göstermesi bakımından önemlidir.

Bu biçimde yetişen özneler için milliyetçilik hem aileden gelen bir habitus, hem de devlet kurumlarında maruz kalınan bir simgesel şiddet olarak, siyasi hayatın içindeki rekabet halindeki ideolojilerden herhangi biri olmaktan çıkar. Daha ziyade siyasetin geneline nüfuz eden bir duygu durumu, bir teyakkuz gerekçesi ya da bir zihniyet halini alır. İnsanlar siyasete kimi gündelik sorunların çözümü yerine dört bir yanı düşmanla sarılı kalan devleti kurtarmak, Osmanlıcı ya da Kemalist nostaljik bir şahlanış hikayesini yeniden yazmak gibi gerçeküstü anlatılara bağlı kalarak dahil olurlar. Özellikle Türkiye gibi farklı siyasi grupların siyasal mücadele alanı içinde var kalabilmek adına bir tür “karnından konuşma” geleneği ürettiği ülkelerde siyasal mücadelenin bu tarz bir okuması elzem hal alır (Demirer, 2010:305). Bu siyasal mücadelede de bir simgesel şiddet formu olarak maruz kaldıkları milliyetçiliği simgesel bir sermayeye tahvil ederek siyasal alana kendi habituslarına bağlı milliyetçilik formunu egemen kılmaya çalışırlar. Siyasal mücadele bu bakımdan bir millet-leşme mücadelesidir ve bunun böyle olduğu ancak simgesel şiddet ve habitus arasında doğan çatışma üzerinden anlaşılabilir.

SONUÇ

Bu çalışmada Pierre Bourdieu'nün bazı temel kavramları aracılığıyla milliyetçilik teorisine yeni bir açılım getirmek denenmiştir. Zira çalışmanın temel ön kabullerinden biri milliyetçiliğe ilişkin hem siyasal-kültürel milliyetçilik ayrımı hem de kültürel milliyetçilik alanındaki ilkçilik, etno-sembolcülük ve modernizm üçlü tasnifi milliyetçiliğin modern dünyadaki yerini açıklamak konusunda yetersiz kalmaktadır.

Milliyetçiliğe ve resmi ideolojilere dair yapılacak bir analizde öne alınması gereken konseptlerden bazıları “zımnî kabul” ve “karnından konuşma” gibi orijinal kavramlar olmalıdır. Bu gibi kavramların sosyolojik karşılıklarının üretildiği teori ise Pierre Bourdieu'nün habitus ve simgesel şiddet kavramlarında yerli yerine oturmuştur. Ancak böylesi bir yeni bakış açısı ile milliyetçiliğin

üretim ve yeniden üretimlerini anlamak mümkün olabilir. Bir ülkede kendine yer edinen birden fazla millet tasavvuruna dayalı milliyetçiliğin mücadelesi, birbirlerini ihanetle suçlamaya ve birbirlerinin yerini almaya varıncaya kadar siyaseti radikalleştirmesi ancak bu biçimde anlaşılabilir.

Esasen bu veçheden okunan bir siyasette “radikalleşme”, “kutuplaşma” gibi kavramlar yüzeysel kalacak ve siyasetin elit değişimi fonksiyonu daha rahat anlaşılacaktır. Siyasal ve siyasal olmayan tüm toplumsallaşma süreçlerinin içinde gömülü olarak gelişen milliyetçi bilinç siyasetin geneline sirayet ettiğinden, siyaset giderek neyin ya da kimi daha milli olduğunu, yani Bourdieu’cü anlamda milliyetçi simgesel sermayelere kimin daha fazla sahip olduğunu belirlemeye dayalı bir mücadeleye dönüşecektir. Milliyetçiliğin iktidar mücadelelerine içkin böylesi bir tanımı, bizi millet ve milliyetçiliğin tarihsel önceliği bağlamındaki tartışmanın ötesine taşıyabilecektir.

Milliyetçiliğin habitus üzerinden ele alınması onun toplumsal hayat içindeki meşruiyet kaynaklarını deşifre etmek bakımından ilgi çekici olabilir. Ancak bütün bir modern siyasette milliyetçiliğin yeri ve önemini tespit etmek için resmi ideoloji bağlamında simgesel şiddet kavramının ve habitus ile simgesel şiddetin çatışmasından doğacak simgesel sermaye olarak milliyetçilik yaklaşımının tartışmaya ilave edilmesi gerekmekte ve önerilmektedir.

Bourdieu’nün kavramlarından sadece biri ile yapılacak bir analiz kimi indirgemecilik iddialarını da gündeme getirebilir. Örneğin milliyetçiliği sadece simgesel sermaye formu olarak düşünmek milliyetçiliğin içeriksiz ve araçsal olarak kullanıldığı bir toplumsal evren tasavvuru dayatacağından milliyetçiliği anlamsız hale getirebilir. Benzer şekilde milliyetçiliği salt bir simgesel şiddet formu olarak düşünmek milliyetçiliğin devlet aygıtlarında ortaya konandan ibaret olabileceği düşüncesini doğuracaktır.

İlişkisel sosyolojik bir perspektifle milliyetçiliği ele almak, iki yönden katkı sunar. Birincisi, milliyetçiliğin resmi ideoloji olarak devlet tarafından üretimi tezine toplumda farklı habituslardan gelen özneler tarafından kırılmalara uğratılabileceği tezini ilave eder.

İkincisi, toplumdaki farklı sınıf habituslarının yaratabileceği farklı millet tasavvurlarının bir mücadele içine girebileceğini ve bu mücadelenin modern siyasete temel oluşturabileceği iddiasının eklenmesidir. Milliyetçiliğe ilişkin sorunsal milliyetçilik ya da milletin ortaya çıkışı ile alakalı ontolojik bağlamdan öteye geçirilerek sosyolojik ve politik bir bağlama oturtulduğu takdirde de makale boyunca ifade etmeye çalıştığımız Bourdieu'cü yaklaşım verimli bir düşünsel ve yöntemsel hat sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çeviren: Yusuf Alp, Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, B. (2009). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. Çeviren: İskender Savaşır. 5. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Armstrong, J. A. (1982). *Nations Before Nationalism*. USA: University of North California Press.
- Aydın, S. (2015). "Popüler Kültür ve Milliyetçilik: Sokağın Hissi". *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet*. Derleyenler: Aylin Özman ve Simten Coşar. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 19-77.
- Bourdieu, P. (2015a). *Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. Çeviren: Derya Fırat, Günce Berkkurt. İstanbul: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015b). *Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine*. Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayınları.
- Danış, F. (2020). "Bourdieu'cü Bir Milliyetçilik Kuramı İçin Başlangıç: Literatürün Eleştirisi ve Temel Varsayımlar". *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*. 2 (1). 19-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/madergisi/issue/53924/698724>.
- Demirer, Y. (2010). "Türkiye'de Resmi İdeolojinin ve Siyasal Alanın Simgesel İnşası". *Resmi Tarih Tartışmaları: 10 Rejim ve Ritüelleri*. Derleyen: Mete Kaan Kaynar. İstanbul: Özgür Üniversite Yayınları. s. 305-323.

- Erdağ, R. (2013). "Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması". *Akademik İncelemeler Dergisi*. 8 (1): 51-76. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1545/18971>.
- Gellner, E. (1993). *Nations and Nationalism*. London: Blackwell Publishers.
- Gorski, P. S. (2015). "Millet-leşme Mücadeleleri: Bourdieu'cü Milliyetçilik Kuramı". *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*. Derleyen: Philip S. Gorski. Çeviren: Özlem Akkaya. İstanbul: Heretik Yayınları. s. 313-347.
- Gülalp, H. (2007). "Milliyete Karşı Vatandaşlık". *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma*. Haz. Haldun Gülalp. İstanbul: Metis Yayınları. s. 11-34.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. Çeviren: Öykü Elitez. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Körpe, Ö. (2016). "Stratejik Kültür ve Güncel Kuramsal Tartışmalar". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 12 (24). 147-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrjtj/issue/26863/282505>.
- Nairn, T. (2015). *Milliyetçiliğin Yüzleri Janus'a Yeni Bir Bakış*. Çeviren: Seda Kırdar, Mehmet Ratip. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkırımlı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Rehmann, J. (2017). *İdeoloji Kuramları Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri*. Çeviren: Şükrü Alpagut. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Smith, A. (2013). *Milliyetçilik: Kuram, İdeoloji, Tarih*. Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal. Ankara: Atıf Yayınları.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. Çeviren: Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

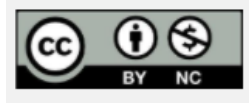
Tatlıcan, Ü. ve Çeğin, G. (2014). "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği". *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. der. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 303-367.

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: There is no financial contribution or other potential conflict of interest that needs to be known about the impartiality of my work, and no field of relationship.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.